

SPOLUPRÁCE S RODINAMI KLIENTŮ

Mgr. Marie Schifferová

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o.p.s.

Klíčová slova

Rehabilitace, rekvalifikace, pracovní uplatnění, spolupráce s rodinami.

Úvod a základní informace o středisku

Ztráta zraku v pozdějším věku znamená, že takto postižený člověk náhle nemůže vykonávat téměř žádné činnosti tak, jak na to byl doposud zvyklý. Nemůže se orientovat a pohybovat ve svém bytě a jeho okolí, nemůže vykonávat téměř žádné činnosti v domácnosti, nemůže číst a psát a co je zvláště důležité, takřka vždy ztrácí i své původní zaměstnání. Aby i člověk, který ztratí zrak v průběhu svého života, mohl nadále žít v co největší míře plnohodnotně a nezávisle, je třeba, aby se naučil provádět základní pro život nezbytné úkony náhradním způsobem, bez použití zraku. Je třeba, aby získal takové dovednosti, které mu umožní nalézt a soustavně vykonávat povolání, jež mu dodá pocit životního naplnění, pomůže odbourat některé společenské bariéry a předsudky a v neposlední míře také zlepší jeho ekonomickou situaci.

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina je umístěno v Praze 6 na sídlišti Dědina ve Šmolíkové ulici číslo 866 v objektu, který je po rekonstrukci upraven z budovy bývalých jeslí. Vznik a rekonstrukce střediska byly umožněny především díky finanční dotaci MPSV ČR, kterou byla pokryta rozhodující část nákladů. Na rekonstrukci se dále podílel Magistrátní úřad hlavního města Prahy a nadace Care For Czech Republic z Holandska.

Středisko bylo zřízeno Českou unií nevidomých a slabozrakých (zakládací listina ze dne 15. 9. 1994), posléze po reorganizaci provozováno Sjedenocnou organizací nevidomých a slabozrakých. Od 1. 1. 2001 funguje jako samostatná obecně prospěšná společnost, jejímž zřizovatelem je SONS.

Původní kapacita střediska byla 25 lůžek. Z důvodu velkého zájmu klientů byla v roce 1998 navýšena na 37 lůžek, z toho 2 bezbariérová. Každý rok může služeb střediska využít až 80 klientů, z nichž cca 30 je připravováno na vykonávání konkrétního povolání, ostatní procházejí rehabilitačními pro-

gramy. Poměr mezi jednotlivými programy je dán zájmem klientů o ně a má vliv na celkový počet klientů střediska za rok.

Klienti střediska

Klienty sociálně rehabilitačních programů se mohou stát zrakově postižení občané od narození, nebo kteří ztratili zrak v průběhu života a z důvodu nespolupracující rodiny, zvýšení motivace či zintenzivnění a zrychlení procesu rehabilitace je pro ně vhodnější provádět jejich sociální rehabilitaci pobytovou formou. Jsou to zejména:

- diabetici typu A,
- lidé po operacích mozku,
- lidé s progresivní,
- zrakovou vadou,
- lidé po úrazech.

Mnozí z klientů jsou v důsledku onemocnění kombinovaně postižení.

Klienty rekvalifikačních programů se mohou stát:

- a) občané, kteří ztratili své původní zaměstnání v důsledku ztráty nebo vážného poškození zraku v produktivním věku;
- b) občané s dlouhodobým těžkým zrakovým postižením, kteří již vykonávali své původní povolání za zvlášť upravených podmínek, toto zaměstnání však ztratili a nyní se snaží nalézt nové;
- c) občané, kteří ztratili zrak v průběhu studia nebo přípravy na povolání;
- d) občané těžce zrakově postižení od mládí, kteří se připravovali na speciální povolání, ale z důvodu rozporu mezi zaměřením vzdělávacích zařízení a potřebami trhu práce své zaměstnání nenalezli.

Věková hranice je nastavena na produktivní věk 16–64 let.

Sociální rehabilitace nevidomých a slabozrakých

Proces, jehož cílem je aby se nevidomí nebo slabozrací občané naučili v maximální míře samostatně zvládat dovednosti nutné k běžnému životu, jako je samostatná chůze a orientace v prostoru, vykonávání sebeobslužných činností (péče o osobní hygienu, oděvy a domácnost), čtení a psaní bodového slepeckého písma, zvládnutí klávesnice psacího stroje se nazývá sociální rehabilitace (někdy též základní rehabilitace).

Ambulantně provozuje tuto službu ve 12 střediscích rozmístěných na území ČR Tyfloservis, o.p.s. Středisko Dědina metodicky spolupracuje s Tyfloservisem a společně koordinují potřeby zrakově postižených v oblasti poskytování sociálně rehabilitační péče.

Doba adaptace na podmínky života bez možnosti zrakového vnímání a zvládnutí základních dovedností náhradním způsobem je u různých klientů rozdílná. Závisí na jejich individuálních vlastnostech, zkušenostech a schopnostech. V průměru lze říci, že trvá 5–10 měsíců. S narůstajícím věkem klienta se mnohdy prodlužuje a úroveň zvládnutí jednotlivých dovedností klesá.

Kurz sociální rehabilitace trvá 5 měsíců a může se opakovat. V období mezi pobyty klient rozvíjí a ověřuje získané dovednosti ve svém domácím prostředí.

Plán prvního pobytového bloku bývá pro všechny klienty téměř totožný. Zahrnuje především ty výcvikové jednotky, které rozvíjejí prostorovou představivost, vnímání zchovalými smysly (zejména hmatové a sluchové) a nacvičují neurosvalovou a motorickou koordinaci, která je limitující podmínkou pro dobré zvládnutí prostorové orientace a samostatného pohybu. Vzhledem k tomu, že prostorová orientace a samostatný pohyb je prvotním a základním předpokladem pro samostatný život, je první úsek pobytu ve středisku Dědina zaměřen právě na tuto oblast. V oblasti sebeobsluhy je první pobyt zaměřen na provádění osobní hygieny a zvládnutí samostatného stravování. Jak ukazují dlouhodobé zkušenosti z praxe střediska, stanovení tohoto cíle není podhodnocené. Současně probíhá výuka čtení a psaní slepeckého Braillova písma a nácvik psaní na klávesnici elektrického psacího stroje.

Program pobytových bloků je připravován pro každého klienta individuálně tak, aby v nich bylo věnováno nejvíce prostoru zvládnutí těchto dovedností, které klient pro svůj život s výhledem následné rekvalifikace nejvíce potřebuje.

Pracovní rehabilitace těžce zrakově postižených

Cílem pracovní rehabilitace těžce zrakově postižených klientů je vybavit je dovednostmi a návyky, jejichž zvládnutí je nezbytné pro jejich zařazení do konkrétních rekvalifikačních kurzů nebo do zaměstnání, k jehož výkonu není speciální rekvalifikační příprava nutná. Tato výuka probíhá v sociálně terapeutických dílnách.

Prvním a nejzákladnějším předpokladem pro to, aby klient střediska Dědina byl úspěšný v pracovním uplatnění je, že všechny základní dovednosti

nutné k životu bez možnosti používat zrak zvládá na takové úrovni, aby jej nadměrně nezdržovaly, nevyčerpávaly a neomezovaly jej při výkonu jeho práce. Je zřejmé, že člověk, že člověk, pro kterého je cesta do zaměstnání nesmírným vypětím, nebude v práci podávat takový výkon, jako člověk, který ji zvládá v pohodě

Z uvedeného vyplývá, že programy pracovní rehabilitace velmi těsně navazují na sociální (základní) rehabilitaci, že mnohé prvky sociální rehabilitace jsou její součástí. Ne však na úrovni získávání základních znalostí, ale rozvíjení, prohlubování a automatizace těchto činností.

Jednou z oblastí, kterou řešíme v rámci programu pracovní rehabilitace je zvládání obsluhy elektronických kompenzačních pomůcek pro zpřístupnění informací. Klienti absolvují 50hodinový zácvik na PC a obdrží osvědčení o jeho zvládnutí.

V rámci pracovní rehabilitace mají klienti možnost seznámit se blíže s jednotlivými obory, ve kterých středisko zajišťuje rekvalifikační přípravu.

Cílem je, aby výběr budoucího povolání i konkrétního rekvalifikačního kurzu byl prováděn maximálně kvalifikovaně s tím, že zvolený obor chce a může klient skutečně vykonávat. V rámci tohoto bloku je jako doplňkový program, který má rozvíjet manuální zručnost klienta, zařazován nácvik základů práce s dřevem, keramikou, proutím a textilním materiálem.

V tomto období se klient zaeviduje na příslušném ÚP v místě bydliště jako nezaměstnaný žadatel o rekvalifikaci.

Psycholožka střediska provede s klientem test pracovního uplatnění, ve kterém zjišťuje pracovní potenciál klienta, úroveň jeho mentálních schopností i manuálních dovedností. Na základě zhodnocení všech hledisek je vytipován s klientem nejvhodnější pracovní obor. O rekvalifikaci v tomto oboru je potom jednáno s ÚP.

Rekvalifikace

Proces rekvalifikace je smysluplný pouze tehdy, je-li na jeho konci zaměstnaný klient.

Možnosti uplatnění nevidomého nebo slabozrakého občana na trhu práce jsou horší ve srovnání s možnostmi občanů bez zdravotního postižení resp. s postižením méně omezujícím škálu činnosti. Proto je rekvalifikace ve středisku realizována formou individuálních rekvalifikačních programů,

při jejichž přípravě jsou v maximální míře zohledněny požadavky budoucího zaměstnavatele i schopnosti klienta

Srovnáme-li možnost pracovního uplatnění těžce zrakově postižených občanů v intelektuálních a manuálních oborech, docházíme k jednoznačnému závěru, že podstatně horší situace je v oblasti manuálních oborů. Díky pokroku ve vývoji kompenzačních pomůcek lze handicap zrakového postižení podstatně lépe kompenzovat v intelektuálních oborech. Ne každý člověk je však díky svým schopnostem, znalostem a vzdělání schopen se v těchto oborech uplatnit.

Do jednotlivých rekvalifikačních programů je klient zařazen po uzavření příslušné dohody o rekvalifikaci s úřadem práce v místě jeho bydliště. Vzhledem k délce trvání kurzů, k nutnosti individuální výuky i nákladnosti speciálních zařízení na nichž je rekvalifikační výuka realizována, jsou ceny rekvalifikačních kurzů ve středisku řádově vyšší, než ceny rekvalifikačních kurzů pro zdravé nebo jinak postižené občany

Středisko má akreditace MŠMT pro realizování těchto rekvalifikačních kurzů:

- Tkalcovská výroba.
- Košíkářská výroba.
- Keramická výroba.
- Telefonista – specialista call centra.
- Obsluha osobního počítače se speciální úpravou pro zrakově postižené občany při práci v intelektuálních profesích.

Akreditace MZ:

- Nevidomý a slabozraký masér.

Rekvalifikace ve středisku končí závěrečnou zkouškou před komisí, v níž je zastoupen odborný garant příslušného rekvalifikačního kurzu, ředitelka střediska a zástupce příslušného úřadu práce z místa bydliště klienta.

O výsledku zkoušky obdrží klient písemné osvědčení tak, jak vyžadují akreditační podmínky rekvalifikačního programu.

Středisko Dědina je zapojeno do projektu International Edukation Society, má rating Kvalitní instituce na velmi dobré profesionální úrovni a umožňuje tak absolventům získat mezinárodní certifikát

Vyhledávání pracovních míst

Při hledání pracovního místa pro klienta středisko velmi intenzivně spolupracuje s úřady práce v místě jeho bydliště. Při této činnosti rovněž velmi intenzivně spolupracuje s regionálními pracovníky Středisek integračních aktivit SONS a Tyflocenter kteří v jistém slova smyslu tvoří regionální síť doplňující služby poskytované střediskem samotným.

Mnozí zaměstnavatelé se obávají zaměstnat občany s těžkým zrakovým postižením zejména proto, že nemají reálnou představu o jejich možnostech a schopnostech. Nereálnost představ o možnostech nevidomých a slabozrakých občanů se projevuje v obou směrech, a to jak tím, že zaměstnavatelé nevěří, že by takto postižení lidé mohli některé činnosti vykonávat, tak tím, že některé důsledky zrakového postižení podcení. Důsledky při zařazování na konkrétní pracovní místo jsou však v obou případech stejné, těžce zrakově postižený pracovník má výrazně ztíženou možnost obstát v konkurenci jiných pracovníků.

Rekvalifikace ve vztahu ke klientovi ve středisku nekončí tím, že obdrží potvrzení o vykonané zkoušce ani tím, že je zařazen na pracovní místo. V prvních týdnech po nástupu na nové pracoviště se mohou vyskytnout problémy nebo nutnost doučit se vykonávání nějaké dílčí činnosti. V dalších dnech a týdnech se klient v případě potřeby může se střediskem Dědina nebo se Středisky integračních aktivit SONS dohodnout na konzultaci nebo jiné pomoci, která mu zajistí řešení jeho problémů.

Pomoc spočívá především v tom, že zaměstnavateli je nabídnuta škála pomůcek, které jsou pro určitou činnost zaměstnaného pracovníka vhodné. Pokud si zaměstnavatel pomůcku vybere, je zprostředkován kontakt s prodejcem.

Úprava pracoviště však neznamena pouhý nákup hotových pomůcek. Pracovníci střediska ve spolupráci s metodickým centrem pro odstraňování architektonických bariér SONS a jeho spolupracovníky mohou zaměstnavateli poradit, jak neefektivněji odstranit architektonické bariéry na pracovišti.

Zaměstnavatel je informován rovněž o právních normách, které mu umožňují získat příspěvek na řízení chráněného pracoviště nebo dílny, obecně prospěšného pracovního místa a daňových úlevách.

Nejúčinnější metodou působení na zaměstnavatele je zveřejňování pozitivních příkladů úspěšného začlenění nevidomých a slabozrakých občanů na konkrétní pracovní místa. Tímto způsobem lze nejúčinněji odstraňovat

bariéru nevědomosti a strachu ze zaměstnávání těžce zrakově postižených občanů a pozitivně motivovat další zaměstnavatele.

Spolupráce s rodinami

První kontakt se střediskem vykonává náš budoucí klient většinou v doprovodu rodinného příslušníka, přítele či přítelkyně, někdy sociální pracovnice nebo pracovníka z jiné organizace. Z uvedeného vyplývá, že ne každý má rodinné zázemí. Jsou časté případy, že partner neunesl změnu zdravotního stavu a s tím související ztrátu zraku a dochází k rozvodu. Nevidomý přichází o byt a děti, které soud určí do výchovy zdravého partnera. Ztráta zraku v těchto případech znamená i ztrátu sociálních jistot. Středisko Dědina poskytuje klientům sociální poradenství i v této oblasti. V jejich regionech jim pomáháme při hledání zaměstnání i s bytovým problémem. Většinou získávají bydlení v domech s pečovatelskou službou nebo v bytech zvláštního určení. Po znovunalezení práce a bydlení dochází i ke zlepšení vztahů v rodině, zejména kontaktů s dětmi.

Jiná situace je u klientů, kterým zůstává funkční rodina, funguje partnerský nebo rodičovský vztah. Zde se setkáváme často s postojem přepěče o nevidomého. Klienti nám sdělují, že to co se ve středisku naučí, zejména se to týká sebeobslužných činností a samostatného pohybu s bílou holí, to při pobytu doma nemohou vykonávat z důvodu obavy jejich blízkých, aby si neublížili. Proto středisko Dědina s rodinami spolupracuje, psychologka střediska individuálně dle potřeby řeší vzniklé problémy a nedorozumění. Pro rodiny nebo i přátele kteří projeví zájem pořádáme kurzy víkendové terapie. Blízcí našeho klienta přijedou na víkend do střediska, jsou instruováni jak se k nevidomému chovat při doprovázení, jak a v jaké míře mu pomáhat. Dostanou i klapky na oči a zažijí si při práci ve cvičné kuchyňce zvládání jednoduchých činností bez zrakové kontroly za podpory různých drobných pomůcek se kterými se zároveň seznamují. Pomáháme jim vytvořit správnou míru empatie a tím přispíváme ke znovuvytváření rovnoprávných vztahů vůle společného směřování k integraci.

Středisko Dědina jako jediné v republice poskytuje komplexní služby začínající sociální rehabilitací, vedoucí přes pracovní rehabilitaci (práce v sociálně terapeutických dílnách a zácvik na práci s kompenzačními pomůckami) až ke konkrétní rekvalifikaci a následnému pracovnímu uplatnění. Tato služba je

dostupná všem zrakově postiženým občanům z celé České republiky, protože středisko Dědina poskytuje i ubytování a stravování. Těm, kteří se dostanou do svízelné sociální situace je poskytována krizová pomoc.

Námi poskytované služby jsou kladně hodnoceny odbornou i laickou veřejností nejen u nás, ale i v zahraničí.

Kontaktní adresa

Mgr. Marie Schifferová

ředitelka střediska

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina

Šmolíkova 866

160 00 Praha 6

tel.:(420) 235 301 194, 235 325 353

fax: (420) 235 325 876

e-mail: dedina@dedina.cz